

Viața și activitatea teologului protestant Karl Barth

Pr. Dr. Mihai Iordache¹

Rezumat:

Karl Barth, unul dintre cei mai importanți teologi protestanți ai secolului XX și chiar ai istoriei protestantismului, este recunoscut a fi un teolog deosebit de prolific și, totodată, un gânditor original, prin ideile și concluziile sale teologice aparte, chiar și în sânul protestantismului, având un aport deosebit asupra teologiei protestate și asupra direcțiilor creștinismului occidental modern și contemporan. Despre Barth, teologul german E. Jüngel afirma că „o dată cu moartea lui Karl Barth se încheie o perioadă din istoria teologiei. Dacă acest sfârșit este un început în același timp, este astăzi încă necunoscut. Incertitudinea nu rezidă în opera teologică pe care Barth a lăsat-o în urmă. Ea stă în puterea de pricepere a timpului nostru, pentru care acest om mare este prea simplu, simplitatea sa este prea mare, viața și activitatea sa sunt prea bogate, iar opera sa bogată este prea vie, pentru a-l cunoaște îndeajuns. Mărirea solicită distanță, iar aici se poate vorbi fără jenă despre mărire. Karl Barth a dat mult timpului său. Timpul său, însă, a luat prea puțin. Putem presupune că viitorul teologiei lui Karl Barth se află încă în fața noastră pentru o vreme îndelungată.” Totuși, Karl Barth este un foarte mare teolog protestant format în exclusivitate în spațiul teologic apusean, iar această conjunctură l-a lipsit total de posibilitatea cunoașterii gândirii și spiritualității patristice a Bisericii Răsăritului, cu profunzimile și bogățiile nemăsurate ale scrierilor Sfinților Părinți.

Cuvinte cheie:

Basel, protestantism, teologie liberală, teologie dialectică, Kirchliche Dogmatik, etică.

¹ Pr. Dr. Mihail Iordache, paroh al Bisericii Olari din București. E-mail: bisericoolari@gmail.com.

Introducere

În rândurile de mai jos, încercăm să conturăm o sumară prezentare a vieții și activității teologului protestant Karl Barth (1886-1968), de la a cărei naștere, se împlinesc anul acesta (2016) 130 de ani. Barth este unul dintre cei mai importanți teologi protestanți ai secolului XX și chiar ai istoriei protestantismului, numele acestuia fiind foarte des vehiculat în întreaga viață academică și bisericească protestantă și nu numai, din Europa și, cu precădere, din Statele Unite ale Americii, unde a fost creat un adevărat curent barthian, după moartea acestuia.

Karl Barth este recunoscut a fi un teolog deosebit de prolific, opera sa vastă fiind asemănată deseori cu cea a marilor scriitori creștini (Origen, Fericitul Augustin, Toma de Aquino), și totodată un gânditor original, prin ideile și concluziile sale teologice aparte, chiar și în sânul protestantismului.

După cunoștințele noastre, lucrarea de față este una de pionierat, nemaexistând o prezentare asemănătoare a vieții și activității lui Karl Barth în periodicele de teologie din România, până acum.

Viața și activitatea lui Karl Barth

Orașul Basel

Viața și activitatea lui Karl Barth sunt, după părerea noastră, indisolubil legate de orașul Basel, din Elveția. Orașul interferează, prin paradigma sa istorică și culturală, cu viața și opera marelui teolog atât de profund, încât nu putem să nu ne oprim în a surprinde *modelul*. În fapt, demersul nu presupune niciun element inovator, Barth însuși, considerându-se un cetățean tipic al urbei², consacrand lucrării sale *Die Protestantische Theologie im 19. Jahrhundert (Teologia Protestantă în sec. 19)*, tipologia teologului baslerian, am spune un fel de autopotret pe care îl vom urmări în acest text.

Basel este așadar un oraș tranșant, Rinul împarte irevocabil cetatea - Gross Basel (Marele Basel) și Klein Basel (Micul Basel) – peste el construindu-se un pod abia în 1225, fără a se înlătura vama și „zona liberă”, care până în zilele noastre păstrează denumirea de „Freie Strasse” (Strada Liberă). Un oraș al aparențelor cosmopolite, care jonglează conceptul de toleranță într-un fel unic, inatacabil, cu toate că, la sfârșitul zilei și astăzi, fiecare se duce la culcare în partea

²„El a fost printre alte lucruri care l-au marcat, distanțat din punct de vedere religios față de cercurile adânc înrădăcinate din Basel, și totuși desigur un baslerian tipic (*jedenfalls doch auch ein typischer Basler*)”. Eberhard Busch, *Karl Barths Lebenslauf. Nach seinen Briefen und autobiographischen Texten*, Chr. Kaiser Verlag, München, 1978, p. 17.

lui de cetate, într-o ordine foarte bine drămuțată de starea socială, apartenența etnică și nivelul de educație.

Ordinea funcționează dintotdeauna după aceleași criterii: Basel a primit refugiații hughenoti în secolul XIV, însă și-a apărat cu vehemență drepturile la cetățenie, Lionel Gossman (n. 1929), un savant scoțiano-american, remarcând că nu întâmplător orașul este și rămâne mic³, până și mișcarea hughenotilor din timpul războiului de 30 de ani fiind supusă unei selecții drastice⁴, pe care recomandările din ghidul istoric al orașului o eludează, mărgininu-se să amintească Baselul ca pe un „loc de întâlnire internațional”. Din aceste considerente, Basel rămâne în opinia noastră, un oraș al „granițelor”⁵ și mai ales unul al granițelor de mentalitate.

Revenind la tipologia teologului baslerian, paradoxal, aceasta se suprapune, pe de o parte, schiței istorice succint prezentate și, pe de altă parte, rolului lui Karl Barth în teologia modernă vest-europeană. Iată pasajul definitoriu: „Teologul baslerian care reprezintă acest spirit este de la început și întru totul esențial conservativ, un individ inițial timid, definit prin *quieta non movere* și aceasta va reieși întotdeauna undeva în persoana sa. Concomitent, totuși, el are o plăcere secretă aproape simpatetică față de radicalismul și extravaganța altora, de exemplu a tuturor străinilor incitați, pe care de la David Joris la Nietzsche și Overback i-a primit de departe fără tragere de inimă în cetatea sa pentru contrastul pe care îl asigură. În timp ce îi găsește înspăimântător de interesanți, totuși el ezită să îi facă dintr-ai lui”⁶.

³ „Mărimea modestă a orașului Basel nu este un fapt fără semnificație și nici accidental. Imigrația restricționată în oraș a constituit o politică deliberată a Rat-ului sau Senatului, timp de secole”. Autorul continuă să arate cum inclusiv abaterile de la această politică din sec. XIV–XVI și chiar mai mult refugii hughenotilor din Franța și Italia constituie simple excepții datorate purei coincidențe că, în perioadele acestea, Basel avea nevoie de noi cetățeni datorită scăderii propriei populații în urma ciumei, a cutremurului din 1356, până în 1541 când exigențele dobândirii titlului de cetățean se înăspresc din nou la maximum. Lionel Gossman, *Basel in the Age of Burckhardt: A Study in Unseasonable Ideas*, The University of Chicago Press, Chicago, USA, 2000, p. 18 ff.

⁴ “Chiar în timpuri de severă persecuție religioasă a protestanților în Franța și inchișitorilor în Italia, Baselul nu a primit pe toți și pe toate – ci doar pe cei pricepuți – și pe acei refugiați (francezi și italieni) care ar fi putut să îmbogățească orașul cu abilitățile și capitalul lor. Gossman, *Basel in the Age of Burckhardt*, p. 18.

⁵ Albrecht Grözinger, „Basel als religiöses Laboratorium des Postmoderne”, în Thomas K. Kuhn, Martin Sallmann (Hgg.), *Religion in Basel*, Schwabe & Co. AG, Basel, 2001, p. 111.

⁶ Karl Barth, *Die protestantische Theologie im 19. Jahrhundert. Ihre Vorgeschichte und ihre Geschichte*, Theologischer Verlag Zürich, 1994, p. 124.

Acesta este pasajul de la care ne propunem să abordăm o scurtă biografie a lui Karl Barth. Sub aceste auspicii ne propunem să creionăm personalitatea celui pe care Papa Pius al XII (1939-1958) îl numea „cel mai important teolog de la Toma de Aquino încoace”⁷, în timp ce revelațiile hristice ale aceluiași papă erau criticate de Barth, cu *sympathetic delight*, într-un exercițiu de imaginație, teologul fiind convins că discursului hristic revelator avut de Papă, i-ar fi urmat zicerea către Sf. Apostol Pavel, destinatarul fiind de data aceasta același Pius al XII-lea: „Pius, Pius de ce mă persecuți?”⁸

Andreas Lindst, un scriitor și istoric elvețian, creionează personalitatea lui Karl Barth, ca fiind una tipic basleriană, cu toate că este convins că s-a detașat cu mult față de cultura și tradiția specifică orașului Basel: „Barth a crescut cu mult peste tradițiile specifice Baselului, din mijlocul cărora s-a ridicat. Însă, prin vitalitatea și vioiciunea sa spirituală, prin spontaneitatea sa umană, prin marea sa iubire pentru Mozart, prin superioritatea sa veselă și eliberatoare, fiind împotriva patosului fals și al bigotismului, chiar ironizându-și propriile sale înclinații, rămâne devotat în întregime Baselului și baslerienilor, împreună cu puterile și slăbiciunile lor, cu calitățile și necuviințele lor, simțindu-se, în pofida tuturor lucrurilor, ca un adevărat *civis Basiliensis*”⁹.

Prima parte a vieții lui Karl Barth

Viața lui Karl Barth începe așadar în Basel, la 10 mai 1886, data la care Johann Friedrich Barth și Anna Katharina, născută Sartorius, sunt binecuvântați cu primul născut, Karli, botezat după numele fratelui mai mare al mamei.

Stabiliți, nu cu mult timp înainte de nașterea primului fiu, în Basel și deși Karli își va petrece copilăria la Berna, familia Barth are legături strânse cu orașul, ambii bunici fiind în a doua jumătate a secolului XIX pastori, în Basel. Tradiția pastoratului este urmată de Friedrich Barth, care, la rândul său slujise timp de 7 ani în Reitnau, cantonul Aargau, înainte de a se stabili în orașul de pe Rin. Friedrich Barth începe el însuși studiul teologiei în Basel, unde întâlnește în diferite ipostaze, pe Franz Overbeck (1837-1905), prieten al lui Nietzsche (1844-1900), continuând studiul în Leipzig și finalmente, absolvind în Tübingen. Personalitățile cu care acesta intră în contact vor influența categoric viața sa spirituală și implicit „background-ul” în care tânărul Karl Barth se va forma ulterior, acesta din urmă

⁷ Karl Barth în *Wikipedia, The Free Encyclopedia*, http://en.wikipedia.org/wiki/Karl_Barth, 25.09.2012.

⁸ Hans Küng, *My Struggle for Freedom: Memoirs*, MPG Books Ltd, London, 2004, p. 132.

⁹ Karl Kupisch, *Karl Barth. In Selbstzeugnissen und Bilddokumenten*, Rowohlt Taschenbuch Verlag, Reinbek bei Hamburg, 1971, p. 147.

amintind într-una din însemnările sale biografice referințele pe care tatăl său le păstra cu privire la formatorii săi, Adolf von Harnack (1851-1930) și Johann Tobias Beck (1804-1878). Despre Johann Tobias Beck, Fritz Barth spune: „Am putut să îl cunosc nederanjat pe acest om venerabil ale cărui prime prelegeri au fost ascultate de tatăl meu, în al doisprezecelea ceas al vieții sale și al studiului meu. De la el am moștenit cele mai profunde impresii, el mi-a devenit nu numai un profesor ci și un părinte spiritual care m-a condus din câmpia aridă a criticii auto-suficiente către pășunea verde a cuvântului lui Dumnezeu. Lui ar trebui să îi fiu mulțumitor și fericit că pot fi sigur de credința mea ca teolog”¹⁰.

Nici în ceea ce o privește pe mama sa, mediul familial nu scapă influențelor religioase, în ciuda orientărilor de viață ale tatălui, Anna Katharina Santorius aude de lozinca de viață a mamei sale, bunica lui Karl Barth: „Anna, învățătura biblică și bisericească este aidoma unei clădiri, din care nu trebuie ruptă nicio pietricică, fiindcă altfel, întregul se prăbușește”¹¹.

În 1888, la a doua aniversare a lui Karli, moment ce coincide cu venirea pe lume a fratelui său, Peter (Băți), familia Barth se mută la Berna. Acolo, în 1892, Karli va începe școala, transformându-se în foarte scurt timp într-un cititor înrăit, dat fiind faptul că, după propriile-i spuse „aritmetica nu îmi spunea nimic mai de la început, iar scrisul nu mi s-a înfrumusețat niciodată; dimpotrivă, am devenit curând un cititor pasionat”¹². În fapt, școala nu a reprezentat nicicând o atracție pentru tânărul elev, care nu reușește să se afirme nicicum în rândurile colegilor săi. Mozart și jocurile cazone sunt cele două alternative care îndulcesc traiul micului școlar, iar dacă despre cel de-al doilea hobby nu avem confirmarea unei continuități, Mozart, auzit pentru prima dată de la tatăl său, în timp ce acesta cânta la pian, devine o pasiune de sine trăitoare, Barth descriind unic muzica nemuritoare a geniului austriac, într-una din lucrările sale, intitulată chiar *Wolfgang Amadeus Mozart*: în muzica sa, „soarele strălucește, dar arderea sa se consumă, nu pârzolește. Cerurile înconjoară Pământul însă fără să-l strivească, nu îl zdrobesc și nu îl înghit. Și așa viețuiește și rămâne Pământul, fără să simtă ca pe o consecință a acestui fapt, că trebuie să se ridice într-o titanică revoltă asupra cerurilor”¹³. Este o descriere magnifică, pe care, dacă am suprapune-o peste teologia barthiană, am constata că cele două se confundă într-o simplă și austeră armonie.

Primele încercări literare coincid cu perioada confirmării, 1902, circumscrise fiind înființării unor cercuri literare în 1900 și a vremurilor în care Arthur

¹⁰ Busch, *Karl Barths Lebenslauf*, p. 15.

¹¹ *Ibidem*, p. 16.

¹² *Ibidem*, p. 25.

¹³ Karl Barth, *Wolfgang Amadeus Mozart*, Theologische Verlag Zürich, 1956, p. 43.

Schopenhauer (1788-1860) și Immanuel Kant (1724-1804) sunt repuși în discuție sub auspiciile groazniciei nedumeriri a Europei de Vest, care a început cu Nietzsche și a sa întrebare „există Dumnezeu?” o nouă eră existențială. Întreg acest cadru, dar mai ales „tutoratele” despre viață, moarte, înviere din cadrul lecțiilor pentru confirmanți îl vor îndruma pe tânărul Karl Barth pe drumul teologiei, ghidat fiind de exemplul tatălui său. Într-una din seri, s-a întâmplat un lucru decisiv, așa cum mărturisește chiar Karl Barth: „În seara zilei confirmării mele (23 martie 1902), am decis cu curaj să devin teolog, negândindu-mă la predică, la îngrijire pastorală și așa mai departe, ci mai mult, în speranța că acest studiu mă va duce pe drumul spre realizarea unei înțelegeri a mărturisirii de credință, care până atunci, plutea pentru mine într-un aer întunecat (*wohl aber in der Hoffnung, auf dem Wege dieses Studiums zur Realisierung eines mir dunkel vorschwebenden sachlichen Verstehens des Glaubensbekenntnisses zu gelangen*)”¹⁴.

Sub acest moto, Karl Barth începe Facultatea de Teologie la Universitatea din Berna, la 17 octombrie 1904, remarcându-se de această dată ca un student silitor. Participă la conferințe și prezintă lucrări, însă mediul universitar de la acea vreme nu îi permite să evolueze pe măsura dorințelor sale, astfel încât, după încheierea primelor patru semestre se mută în Germania, la Berlin¹⁵. Transferul avea să însemne un pas important pentru tânărul teolog, deschiderea unor noi perspective care, metaforic vorbind, se vor transpune într-un fel de vals amețitor între Barth și teologia liberală, sub bagheta teologului Adolf von Harnack, în ciuda dorinței tatălui său. Friz Barth, un teolog pozitivist, de un conservatorism blând, adept al pietismului, influențat de Johann Tobias Beck, un critic fervent al ambelor aripi liberale și conservative din Germania, în al cărui aport în teologia secolului XIX Karl Barth avea să remarce „nivelul ridicat de autonomie și independență împotriva metodelor teologice moderne și revoluționare”¹⁶, ar fi vrut ca fiul său să stea cât mai departe de influențele „devastatoare” ale teologiei liberale, Berlinul fiind o soluție de nișă pentru fiul său, un fel de alegere de mijloc între Marburg,

¹⁴ Busch, *Karl Barths Lebenslauf*, p. 43.

¹⁵ „La acel moment, Berna era neînsemnată ca facultate de teologie. Puține evenimente aveau loc acolo, puține care să fi fost interesante și inovatoare. Chiar și liberalii din facultate păreau în afara timpului. Toți aveau la vechea linie speculativă (hegeliană), în teologie care a urmat lui F. C. Baur și privea apariția ritschlianismului cu groază. Karl a finalizat loial primele sale patru semestre de la Berna și apoi a făcut ca mulți studenți teologi elvețieni, a propus să-și continue studiul său în Germania, unde aveau loc adevăratele și importante evoluții în domeniu.” Bruce L. Mc Cormack, *Karl Barth's Critically Realistic Dialectical Theology: Its Genesis and Development 1909 – 1936*, Oxford University Press, New York, 2004, p. 36.

¹⁶ „Die hohe Selbständigkeit und Unabhängigkeit gegenüber den revolutionären wie den reaktionären Methoden in der Theologie“ Barth, *Die protestantische Theologie im 19. Jahrhundert*. p. 563.

extrema liberală la acel moment și Halle sau Greifswald – centre ale teologiei conservative în Germania. Reinhold Seeberg (1859-1935), profesor de teologie sistematică, era ținta lui Fritz Barth în orientarea teologică a fiului său. Însă, alegerea acestuia se îndreptă către Istoria Dogmaticii, curs susținut de Adolf von Harnack a cărui personalitate și metodă vor acapara curând întregul interes al studentului Karl Barth. Despre aceasta, Barth însuși amintea: „Atunci mi-am zis: acesta este marele moment. Tu ești cu teologul timpului alături; la ce să îți mai pese de muzee, teatre, săli de concerte”¹⁷.

Pentru a contura și mai mult importanța *întâlnirii* cu teologia liberală și abisul creat între mediul de proveniență, directivele paternale și noul suflu îmbrățișat la Berlin, este suficient să suprapunem *gnosis*-ul lui Johann Tobias Beck – adică „realismul biblic” și a lui cunoaștere prin credință, centrată exclusiv în jurul Bibliei – tezei lui Harnack, conform căreia, "conținutul religios al Bibliei nu este lipsit de echivoc, dar destul de divers. Dacă l-am determina pentru credință, cult și viață, avem nevoie de o mai bună bază decât cea subiectivă și experiența individuală. Avem nevoie de a contura cunoștințe istorice și reflecția critică. Cum poate teologia să facă față diversității conținutului biblic, dacă nu rațional, prin intermediul unei analize istorice? Cunoștințele istorice și reflecția critică sunt indispensabile, dacă vrem să evităm biblicismul naiv”¹⁸. Desigur, experiența de la Berlin este foarte importantă pentru ceea ce avea să devină, începând cu acest moment, Karl Barth, adică un nume cu rezonanță în teologia occidentală, Harnack, Herrmann fiind numai două dintre numele care dau o nouă amplitudine orizontului tânărului Barth, a lor îmbrățișare fiind cu siguranță și o consecință a escapadei din mediul teologic închis elvețian; mai cu seamă, dat fiind faptul că nu după mult timp, Barth se va dezice de spiritul liberal.

Ne întrebăm cu siguranță ce s-ar fi întâmplat dacă în locul pasajului lui Harnack, anterior citat, Barth ar fi întâlnit paradigma descifrată a bolii lui Raskolnikov, “paranoia rațiunii” (Max Horkheimer, 1895-1973) care, începând cu secolul al XIX-lea, va bântui lumea sub cele mai încarcerabile auspicii “în cadrul curentului de răspândire a *grefelor liberale* și a celor socialiste, comuniste, hitleriste etc.”, adică, “niște trichine noi, niște vietăți microscopice, spirite înzestrate cu rațiune și voință. Oamenii în corpul cărora pătrundeau turbau și-și pierdeau mințile. Dar niciodată, niciodată oamenii nu s-au considerat atât de

¹⁷ „Denn ich sagte mir, das ist der grosse Augenblick: du bist mit dem Theologen der Zeit zusammen; was kümmern dich Museen, Theater, Konzertsäle”. Busch, *Karl Barths Lebenslauf*, p. 51.

¹⁸ George Hunsinger, *Disruptive Grace: Studies in the Theology of Karl Barth*, William B. Eerdmans Publishing Co., Cambridge, 2000, p. 321.

intelenți și atât de siguri de adevărul lor ca cei atinși de boală”¹⁹. Desigur, o provocare fără răspuns, căci marele neajuns al sistemului cultural occidental este, după părerea noastră, dat de faptul că se prezintă ca un sistem doar în fază ofensivă, tocmai pentru a-și apăra simfonia deconcertantă de păreri și sisteme, care, per ansamblu, nu pot fi puse la un loc decât conceptual. În această ordine de idei, ne-am fi dorit ca Barth să se întâlnească în același exercițiu de deschidere ideologică berlinez cu Dostoievski (1821-1881), la fel cum ne-am fi dorit ca Martin Luther (1483–1546) să fi cunoscut activitatea sinodală răsăriteană ecumenică de după anul 431.

Aprilie 1908 este data transferului lui Karl Barth la Marburg, marcat de întâlnirea cu “profesorul de teologie al studenției mele”²⁰, așa cum Barth însuși afirma referindu-se la persoana lui Wilhelm Herrmann (1846-1922), teolog influențat de gândirea neo-kantiană. Sub aceste auspicii, Barth îmbrățișează la rândul său neo-kantianismul, alături de fratele său, Heinrich Barth, fără a fi un novice în materie și se înscrie concomitent în rândul discipolilor lui Friedrich Schleiermacher (1768-1834).

Concluzionând, putem spune că perioada acceptării soluției protestantismului liberal a însemnat pentru Barth, în principiu, un triumf al *eticii* în lupta cu doctrina. Iluminismul lasă drept moștenire liberalismului protestant accente antropocentriste care dezavuează întâlnirea dintre Dumnezeu și om, primul se exilează în infinitul irațional și ca atare impenetrabil, cel de-al doilea *evoluează*, pe de o parte, păstrând ca appendice o inconștientă dependență față de Dumnezeu, care ține mai degrabă de un soi de misticism coruptibil al raționalului (Schleiermacher), iar pe de altă parte, pescuindu-l el pe Dumnezeu în toate câte sunt pe pământ, naturalizându-Lși, de aici foarte ușor, pe căi raționale, exilându-i divinitatea în derizoriu, rămânând să folosească „fiecunile” biblice ca pe un basm cu caracter modelator comportamental ca un *posibil* prim exemplu pentru ceea ce ar putea însemna un suflet nobil, iubitor, debarasat de orice dezbatere doctrinară (Adolf von Harnack). Pe aceste principii evoluționiste, modelatoare, teologia liberală protestantă s-a metamorfozat în *panaceu* al maladiilor lumii europene la începutul secolului XX, dobândind paradoxal dimensiuni de doctrină războinică, acaparând mințile luminate ale școlii teologice de profil în background-ul Primului Război Mondial, de partea Germaniei și a țelurilor sale subsumate „doctrinei” *eticicivilizatoare*. Este momentul de ruptură a lui Karl Barth de teologia

¹⁹ Fiodor Mihailovici Dostoievski, *Crimă și pedeapsă*, Editura RAO, București, 1992, p. 521. Vezi, de asemenea, Ilie Bădescu, *Noologia – Cunoașterea ordinii spirituale a lumii. Sistem de sociologie noologică*, Editura Valahia, Colecția Euxin, București, 2001, p. 136 ff.

²⁰ „Herrmann war der theologische Lehrer meiner Studentenzeit”. Busch, *Karl Barths Lebenslauf*, p. 56.

protestantă liberală, care îl va găsi pe tânărul teolog în perioada sa pastorală, în parohia rurală Safenwil din Elveția, unde activează între anii 1911–1921.

Activitatea pastorală avea să înceapă cu doi ani înainte, stagiatura având loc în Geneva, oraș în care o va întâlni pe viitoarea sa soție, violonista Nelly Hoffmann, cu care se va căsători în 1913, primul lor copil, Franziska, născându-se în 1914. Viața parohială la începutul Primului Război Mondial va aduce cu sine noi confruntări. Comunitatea avea un pronunțat caracter industrial, preocupările sale excedează cu mult cadrul livresc familiar lui Barth și îl aduc în situația de a se confrunța cu dimensiunea lucrativă a vieții sociale și religioase; probleme precum legislația socială sau sistemul de asigurări predomină agenda parohiei, creând un mediu propice pentru dezbaterea principiului egalitarist. Prin intermediul prietenului său, teologul Eduard Thurneysen (1888-1974), Barth ia contact cu aripa social-democrată elvețiană, reprezentată de Hermann Kutter (1863-1931), Leonhard Ragaz (1868-1945), Christoph Blumhardt (1842-1919), intrând în cercul lor și împărtășindu-le orientarea.

Pentru a avea o mai bună imagine asupra noii orientări la care Barth accede, este important de menționat faptul că socialismul creștin se desprinde ca o mișcare în legătură cu enciclica pontificală *Rerum Novarum*, dată de Papa Leo XIII (1878-1903), în catedrala Sf. Petru din Roma, la 15 mai 1891, care făcea referire la „drepturile și îndatoririle capitalului și muncii”. În amplul proces de industrializare al vremii, enciclica caută o cale de mijloc între tendințele exploatării clasei sărace și apărarea proprietății private; și deși se poziționează clar în favoarea ultimei²¹, este considerată punctul de plecare al mișcării creștine de stânga. Latura protestantă a socialismului creștin, se circumscrie mișcării de evanghelizare socială, o întâlnire dintre etica creștină și lupta de clasă care ar avea la bază, extrapolat, principiul kantian conform căruia, dreptatea, concept paradigmatic

²¹ Enciclica Pontificală *Rerum Novarum* prevede în paragraful 4 următoarele: „Pentru a remedia aceste nedreptăți, socialiștii, care speculează ura săracilor împotriva celor bogați, fac eforturi pentru a eradica proprietatea privată, și susțin că posesiunile individuale ar trebui să devină proprietatea comună a tuturor, pentru a fi administrate de stat sau de către organismele municipale. Ei susțin că, prin transferul de proprietate de la persoane private către comunitate, situația actuală vicioasă va fi îndreptată, în măsura în care fiecare cetățean va primi apoi partea lui în mod echitabil, indiferent de ce va fi ea. Dar afirmațiile lor sunt vădit atât de neputincioase în a pune capăt controversei, încât ar afecta însuși omul muncitor care ar fi printre primii care au de suferit. De altfel, acestea sunt nedrepte, pentru că, în felul acesta, s-ar jefui posesorul legal, s-ar afecta funcțiile statului, și s-ar crea confuzie totală în comunitate”. *Rerum Novarum, Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor*, Given at St. Peter's in Rome, May 15, 1891, http://w2.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum.html, 10 martie 2014.

obiectiv, ar trebui să prevaleze binelui subiectiv și prin urmare fără relevanță morală²².

Într-un astfel de context, în 1919, apare una dintre cele mai importante lucrări ale lui Karl Barth, *Römerbrief* (*Comentariu la Epistola către Romani*). Împrejurările în care Barth scrie comentariul la epistola Sf. Apostol Pavel sunt fără îndoială marcate de spectrul conflagrației mondiale la care se vor adăuga, pe rând, inițiativele sale politice, cunoscut fiind că, în aceeași perioadă, Barth înființează, în plan local, o asociație politică împotriva antreprenorilor din zonă cu o activitate deloc neglijată de aceștia, activitatea pastorală, universitară și de ce nu, nașterea celor doi copii, Markus și Christoph, în 1915, respectiv 1917. Pe scurt, *Epistola către Romani* reprezintă o răsturnare de orizonturi cerești și pământești ale contextului în care activa Barth, dedicată subtil, întocmai cum Sf. Apostol Pavel spune, „și elinilor și barbarilor și învățaților și neînvățaților” (*Romani* 1, 14). Un manifest a cărui chintesență minimizează rolul „modelator” al creștinului, care odată ce a degustat din cupa „adevărului” începe să îl împărtășească cu arma în mână „barbarilor”. În viziunea lui Barth, „Evanghelia nu cere omului să se angajeze într-un conflict al religiilor ori al filozofilor și nici nu îl obligă pe acesta să se țină deoparte față de aceste controverse. În anunțul limitării lumii cunoscute de o alta, necunoscută, Evanghelia nu intră în competiție cu multele încercări de a revela în lumea cunoscută o mai mult sau mai puțin necunoscută și mai înaltă formă de existență pe care să o facă omului accesibilă. Evanghelia nu este un adevăr între alte adevăruri (*sie ist nicht eine Wahrheit neben andere*). Ea mai degrabă pune celelalte adevăruri sub semnul întrebării (*sie stellt alle Wahrheiten in Frage*). Evanghelia nu reprezintă ușa, ci cârligul (*sie ist Angel nicht Türe*)”²³. Cel mai sugestiv comentariu cu privire la opera mai sus menționată și totodată un prim pas către teologia dialectică, îl aduce autorul însuși, care într-una din prelegerile sale susținea: "În Biblie, ni se revelează ceva nebănuit, ceva ce ar trebui să fie vizibil pentru noi – nu istorie, nu etică, nu religie, ci practic o lumenouă (*eine geradezu neue Welt*): nu dreapta gândire a omului despre Dumnezeu, ci dreapta gândire a lui Dumnezeu asupra oamenilor, astfel ne conduce Biblia din vechea atmosferă lumească pe ușa spre o lume nouă, lumea lui Dumnezeu (*an die Tür einer neuen Welt, der Welt Gottes*)”²⁴.

Barth termină comentariile la Epistola către Romani în 1917, urmând ca lucrarea să fie publicată doi ani mai târziu, în 1919 și reeditată în 1922. Prin

²² Vezi Secțiunea a II-a „Trecerea de la înțelepciunea morală populară la metafizica moravurilor” din Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor*, Trad. Valentin Mureșan, Editura Humanitas, București, 2007, p. 46 ff.

²³ Karl Barth, *Der Römerbrief*, Theologischer Verlag Zürich, 2005, p. 11.

²⁴ Idem, *Der Römerbrief*, p. 11.

Epistola către Romani, Barth devine foarte cunoscut în Germania, în anul 1921 Universitatea din Göttingen îi propune autorului un post academic. Între 1921-1930, Barth predă în universitățile din Göttingen și Münster. Schimbarea va aduce spațiul necesar practicii de a se impune la nivel teoretic, discursul lui Barth capătă astfel amploarea aulei universitare, transformându-se în doctrină: teologia dialectică.

Teologia dialectică

Teologia dialectică este un curent de teologie apărut în sânul protestantismului, în Germania, la începutul secolului XX, care dorea a se pronunța cu vehemență împotriva teologiei liberale protestante a secolului al XIX-lea și care propunea redescoperirea Cuvântului lui Dumnezeu, prin intermediul unei teologii „de sus în jos”, prin revenirea la ideile inițiale ale marilor reformatori ai secolului al XVI-lea. Inițiatorul principal al mișcării este Karl Barth, căruia i se vor adăuga treptat Friedrich Gogarten (1887-1967), Emil Brunner(1889-1966), Rudolf Bultmann (1884-1976), Eduard Thurneysen (1888-1974) etc.

Teologia dialectică sau neo-ortodoxia, cum a mai fost numită, este abordată de Karl Barth într-un amplu proces de regăsire a protestantismului autentic, de salvagardare a credinței din mrejele luminilor secolului cu același nume, pe care teologii liberali l-au dus la extremă. Martin Luther(1483–1546), Jean Calvin (1509–1564)șiUlrich Zwingli (1484–1531)sunt cei care îi redescoperă perspectivele unei teologii insuficient aprofundate în perioada școlii.

În fapt, teologia dialectică se desprinde ca o alternativă tranșantă față de liberalismul german. În viziunea celui din urmă, Dumnezeu este, ca într-un meci de ping-pong, aruncat de pe pământ, unde devenise un fel de unealtă la îndemâna propriei creații, confundată finalmente cu un fel de apendice al mâinii create, metamorfozată subtil, dar decis, în mână creatoare și gata de a se debarasa de orice reminiscențe ce i-ar mai fi adus aminte de origini, aruncat spuneam, în dimensiunea sa incognoscibilă, în necuprinsul metafizicului, departe de orice demers raționalizator și plin de grație divină, ca unică metodologie de abolire a păcatului, de unde va dispărea la mijlocul anilor 60, suprimat de innuri nietzscheniene.

Perioada teologiei dialectice va aduce cu sine numeroase prelegeri amplu ilustrate de figurile clasice ale protestantismului.

Colorarul orientării către teologia dialectică îl reprezintă Declarația de la Barmen, alcătuită din șase teze, cărora le corespundeau alte șase antiteze, care a fost dată în sinodul din 29–31 mai 1934, la Barmen (Germania), al nou înființate Biserici Mărturisitoare (Bekennende Kirche), la care au participat 139 de

reprezentanți din 18 Biserici Evanghelice și Reformate din Germania²⁵. Deși aceasta apare în numele mai multor teologi, este recunoscut a fi alcătuită de Karl Barth. Ea reprezintă o sinteză a principiilor teologice pe care Barth le îmbrățișează. Pentru început, vorbește despre debarasarea față de teologia naturalistă liberală²⁶. Aceasta avea să inducă în eroare ramura teologilor liberali, care porneau de la teza conform căreia Evanghelia revelează voința lui Dumnezeu pe pământ, și în felul acesta confundau puterea sau legile umane, cu puterea și rânduielile dumnezeiești. În acest sens, Teza 2 statuează clar respingerea oricărei „doctrine false conform căreia ar exista arii ale vieții noastre în care nu am aparține lui Iisus Hristos, ci altor domni, sau că ar exista domenii în care să nu avem nevoie de justificarea și mântuirea prin El”²⁷. Tezele următoare redau ideea principală a Declarației, aceea conform căreia, cuvântul omului nu poate fi confundat cu Cuvântul lui Dumnezeu. Vorbind mai concret, Declarația de la Barmen respinge influența nazismului asupra creștinismului german, din cauza faptului că supunerea Bisericii Creștine Mântuitorului Hristos trebuie să-i dea acesteia puterea de a rezista în fața altor stăpâni ai lumii, indiferent cât de multă putere și influență ar avea aceștia.

În octombrie 1934, Karl Barth devine membru fondator al Consiliului de Conducere (Reichsbruderrat) al Bisericii Mărturisitoare din Germania, dar peste o lună avea să-și dea demisia din această funcție pe motive politice și sociale²⁸.

„Kirchliche Dogmatik” și revenirea la Basel

În 1925, se naște Hans Jakob, cel de-al patrulea fiu al lui Karl Barth. În același an, Barth începe colaborarea cu Universitatea din Münster, unde obține și titlul de doctor în teologie, devenind cunoscut și căutat pentru prelegerile sale. Tot aici o va cunoaște pe Charlotte (Lollo) von Kirschbaum, în 1924, aceasta devenind colaboratoare tenace, implicată acerb în demersul științific barthian, intrând, la

²⁵ Kupisch, *Karl Barth*, p. 85.

²⁶ „Noi respingem doctrina falsă, conform căreia, Biserica ar putea și ar trebui să recunoască ca o sursă a proclamațiilor sale, dincolo și pe lângă singur Cuvântul lui Dumnezeu, alte evenimente, puteri, figuri istorice și adevăruri ca revelație a lui Dumnezeu” (*Wir verwerfen die falsche Lehre, als könne und müsse die Kirche als Quelle ihrer Verkündigung ausser und neben diesem einen Worte Gottes auch noch andere Ereignisse und Mächte, Gestalten und Wahrheiten als Gottes Offenbarung anerkennen.*). *Barmer Theologische Erklärung*, These 1, Evangelische Kirche in Deutschland, Grundlagen, https://www.ekd.de/glauben/grundlagen/barmer_theologische_erklaerung.html, 20 iunie 2012.

²⁷ „Wir verwerfen die falsche Lehre, als gebe es Bereiche unseres Lebens, in denen wir nicht Jesus Christus, sondern anderen Herren zu eigen wären, Bereiche, in denen wir nicht der Rechtfertigung und Heiligung durch ihn bedürften”. *Barmer Theologische Erklärung*, These 2.

²⁸ Busch, *Karl Barths Lebenslauf*, p. 259.

propriu, și în mediul său familial, lucru ce a stârnit ample controverse. Între 1930 și 1935, Barth activează la Bonn.

În 1932, începe să apară *Kirchliche Dogmatik* (Dogmatica Bisericească), primul volum având titlul „Die Lehre vom Wort Gottes” (Învățătura despre Cuvântul lui Dumnezeu), o lucrare de mare amploare dedicată nu numai erudiților în domeniu, ci și lumii laice.

În 1935, a trebuit să renunțe la postul său de profesor de la Universitatea din Bonn, pentru că nu a dorit să jure credință lui Adolf Hitler (1889-1945), deoarece „obligativitatea jurământului fără condiții către o singură persoană, așadar fără delimitări legale, Barth nu a putut să o accepte. I-a fost clar, că acest jurământ era cu mult mai mult decât un jurământ de serviciu”²⁹. De aceea, a primit imediat un ordin de părăsire a postului său, pe motiv că era de apartenență elvețiană, incompatibilă cu dezideratul german, și, ca atare, trebuia să renunțe la aceasta, pentru a deveni cetățean german. Mai mulți colegi au dorit să-l ajute prin intervenția lor, printre ei aflându-se și teologul german Rudolf Bultmann, cu care Karl Barth avea o relație foarte strânsă, însă toate eforturile au fost zadarnice³⁰. Barth a fost chemat în fața Tribunalului Administrativ Superior din Berlin și, pe lângă părăsirea Germaniei, a fost obligat să plătească o cincime din salariul său anual³¹.

Odată întors în Elveția, va fi numit profesor de Dogmatică la Catedra de Teologie Sistematică a Universității din Basel, unde, pe lângă cursurile și prelegerile universitare, va continua elaborarea celei mai importante opere a vieții sale, *Kirchliche Dogmatik*, cel de-al doilea volum fiind publicat în anul 1938.

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, se reîntoarce în Germania, în august 1945, la Frankfurt pe Main, cu ocazia întrunirii Consiliului de Conducere al Bisericii Mărturisitoare, din care făcea din nou parte. Se implică mult în refacerea socială, politică și morală a Germaniei după terminarea conflagrației mondiale, însă fără un rol decisiv în activitatea politică a țării, ci acționând numai de la nivelul clasei intelectuale³². „Barth călătorește din nou în Germania, după 1945, spune Karl Kupisch (1903-1982), ca un bun prieten al țării vecine. Dorea chiar să ajute prin sfaturile sau atenționările sale. Interesul său era îndreptat în mod deosebit asupra Bisericilor din Germania, din partea cărora aștepta o schimbare fundamentală după conflagrația îngrozitoare. Dar a recunoscut

²⁹Kupisch, *Karl Barth*, p. 88.

³⁰*Ibidem*, p. 92.

³¹Busch, *Karl Barths Lebenslauf*, p. 274.

³²Kupisch, *Karl Barth*, p. 111.

curând că aceasta nu putea fi posibilă printr-o bună organizare „de sus”, ci numai printr-o trezire generală temeinică”³³.

În anii 1946 și 1947, va ține din nou cursuri de Dogmatică la Universitatea din Bonn. Din partea rectorului acestei universități primește invitația de a se muta definitiv în Germania și, astfel, Barth se vede pus în fața unei mari dileme: revenirea în Germania, țara care îl ostracizase pe temeiuri doctrinare, care îi cerea acum să ajute efectiv la refacerea ei sau țara cantoanelor, Elveția, unde putea să se dedice în totalitate activității sale academice. „Barth a reflectat serios, dacă trebuie să se mute definitiv în Germania, și dacă puterea și timpul care i-au mai fi rămas, este bine să le dedice în mod exclusiv problemelor și nevoilor poporului german. «Personal, mi se pare foarte complicată această problemă a reconstruirii germane – spunea Karl Barth – atât din punctul de vedere al mediului înconjurător, cât și din punctul de vedere al germanilor, încât devine evident faptul că sunt pus în fața unei mari decizii». Mulți din vechii săi prieteni doreau ca Barth să se întoarcă în Germania. Dar trebuie de asemenea spus, cu toată tăria, că hotărârea de a rămâne în Basel era cea corectă. În felul acesta putea să se dedice pe deplin propriei sale munci, de a continua și, probabil, de a definitiva lucrarea *Kirchliche Dogmatik*, rămânând ca implicarea sa directă în problemele Germaniei, ca și în problemele celorlalte țări aflate în mare dificultate, să fie redusă doar la ocazii singulare”³⁴.

A ales în cele din urmă să rămână în Basel și să continue activitatea academică. În felul acesta, între anii 1945–1959, au apărut cele mai multe volume din *Kirchliche Dogmatik*, apariții ce abordează diferite subiecte teologice. De fapt, întregă această operă monumentală este forma revizuită și adăugită a cursurilor de Teologie Dogmatică pe care Karl Barth le-a susținut la Catedra de Dogmatică a Facultății de Teologie a Universității din Basel. „A fost o muncă considerabilă, care l-a costat foarte multă osteneală și mult timp, afirma Eberhard Busch (n. 1937). În timpul unui semestru, de exemplu, trebuia să finalizeze în fiecare zi cel puțin 8 pagini pentru manuscrisul care mergea la tipărit. Pentru susținerea a 4 ore de curs de Dogmatică în fața studenților, el se pregătea intens cca. 30 – 40 de ore”³⁵.

În 1948, va participa la conferința de înființare a Consiliului Mondial al Bisericii, la Amsterdam, alături de teologul protestant Emil Brunner și alți renumiți teologi creștini, prezentând referatul *Dezordinea lumii și planul de mântuire al lui Dumnezeu*³⁶.

³³Kupisch, *Karl Barth*, p. 116.

³⁴*Ibidem*, pp. 116–118.

³⁵Busch, *Karl Barths Lebenslauf*, p. 387.

³⁶ „Die Unordnung der Welt und Gottes Heilsplan.“ Busch, *Karl Barths Lebenslauf*, p. 371.

Din 1955, se va muta în ultimul său domiciliu, în Bruderholzalee din Basel, unde actualmente se găsește Arhiva Karl Barth³⁷. Aici va continua lucrul academic și teologic, făcând multe și lungi călătorii în străinătate, în Ungaria, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii, Danemarca, Franța, Vatican etc., cu prilejul susținerii unor cursuri sau prelegeri și cu ocazia decernării unor premii și distincții importante.

În anul universitar 1961-1962, va ține un curs de Dogmatică la Universitatea din Basel, ce rezuma întreaga sa lucrare de Teologie Dogmatică, numit *Einführung in die evangelische Theologie* (Introducere în teologia evanghelică), care mai târziu va apărea într-o lucrare cu același nume.³⁸

Pe 1 martie 1962, susține ultimul curs la Facultatea de Teologie din Basel, cursul de despărțire de studenții săi, după care se va retrage la pensie, continuând totuși să mai prezinte diferite cursuri și prelegeri, în țară și în străinătate.

În același an, va efectua o vizită de 7 săptămâni în Statele Unite ale Americii, unde „va ține cursuri în diferite locuri în estul, vestul și în mijlocul continentului american”³⁹, primind și titlul de Doctor Honoris Causa din parte Universității din Chicago.

Perioada următoare va fi una dificilă pentru Barth, în ceea ce privește sănătatea sa: suferă mai multe intervenții chirurgicale, care au necesitat o lungă perioadă de spitalizare.

Karl Barth este apreciat de instituții de învățământ superior din străinătate, primind, pe rând, titlul de Doctor Honoris Causa din partea universităților din Utrecht (1936), St. Andrews (Aberdeen, Scoția, 1937), Oxford (1938), Budapesta (1954), Edinburgh (1956), Geneva și Strasbourg (1959), Chicago (1962), Paris (1963), în timp ce Universitatea din Münster, sub presiunea nazismului, îi va retrage în 1939 titlul de Doctor Honoris Causa, pe care i-l acordase cu multă simpatie în 1922, datorită apariției celei de-a doua ediții a Epistolei către Romani (*Der Römerbrief*), iar în 1925 îl chemase ca profesor de Dogmatică. Abia în 1946, după terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, acest titlul îi va fi reacordat.

³⁷Arhiva Karl Barth am cercetat-o personal timp de 2 ani, între 2004-2006, în perioada studiilor doctorale de la Facultatea de Teologie a Universității din Basel.

³⁸Karl Barth afirma: „După pensionarea mea din activitatea academică, mi s-a oferit încă o dată posibilitatea de a mai ține cursuri și seminarii, în semestrul de iarnă 1961–1962, din cauza faptului că nu se găsisese încă un înlocuitor în postul de profesor, deținut de mine până atunci. Prelegerile din această carte, *Einführung in die evangelische Theologie*, sunt de fapt manuscrisul acestor cursuri, adică ceea ce cu multă seriozitate am năzuit, am învățat și am reprezentat în câmpul teologiei evanghelice pe toate căile timp de cinci ani ca student, doisprezece ani ca pastor și apoi patruzeci de ani ca profesor”. Karl Barth, *Einführung in die evangelische Theologie*, Theologischer Verlag, Zürich, 1985, p. 7.

³⁹Busch, *Karl Barths Lebenslauf*, p. 473.